

Керноз Н.Є., Лозицька Я. А. Особливості подання доказів в національному судочинстві: порівняльний аналіз. Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні. Збірник – Чернігів: Чернігівський інститут ім. Героїв Крут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2019.С.111-116.

**Керноз Н.Є.,
старший викладач кафедри цивільного, господарського права та процесу
Чернігівського національного технологічного університету
Лозицька Я.А.,
студентка юридичного факультету
Чернігівського національного технологічного університету**

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАННЯ ДОКАЗІВ В НАЦІОНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Подання доказів у національному судочинстві вважається одним з основних правил доказування. Класично поняття «подання доказів» закріплене у ч. 1 ст. 80 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) [1] та ч. 1 ст. 83 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) [2], відповідно до якої «сторони та інші учасники справи подають докази у справі безпосередньо до суду».

Вивченням даного питання займалися такі вчені як А.В. Аксютіна, В.В. Бабенко, У.П. Бек, К.Б. Дрогозюк, А.Ю. Каламайко, Д.Д. Луспеник, В.А. Мутаф та інші.

Пунктом 2 ч. 1 ст. 43 ЦПК передбачено право учасників справи подавати докази, аналогічне право передбачене пунктом 2 ч. 1 ст. 42 ГПК України. Але нормами ч. ч. 2,3 статті 83 ЦПК України та ч. ч. 2,3 ст. 80 ГПК України таке право трансформовано в обов'язок, так як чітко окреслені часові межі подання доказів сторонами до суду першої інстанції: позивач, особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, «повинні» подати докази разом з поданням позовної заяви; відповідач, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, «повинні» подати суду докази разом з поданням відзиву або письмових пояснень третьої особи.

Відповідно до ч. 8 ст. 83 ЦПК та ч.8 ст.80 ГПК «докази, не подані у встановлений законом або судом строк, до розгляду судом не приймаються, крім

випадку, коли особа, яка їх подає, обґрунтувала неможливість їх подання у вказаний строк з причин, що не залежали від неї, що підтверджується новим положенням виписаним законодавцем в ч.5 ст. 83 ЦПК та відповідно у ч.5 ст. 80 ГПК: « у випадку визнання поважними причин неподання учасником справи доказів у встановлений законом строк суд може встановити додатковий строк для подання вказаних доказів» [1;2].

Згідно з ч.3 ст. 175 ЦПК України та відповідно ч.3 ст. 162 ГПК України у позовній заяві мають бути зазначені виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги; зазначення доказів, що підтверджують вказані обставини (якщо подаються письмові чи електронні докази – позивач може додати до позовної заяви копії відповідних доказів); перелік документів та інших доказів, що додаються до заяви; докази, які не можуть бути подані разом із позовною заявою (за наявності); зазначення щодо наявності у позивача або іншої особи оригіналів письмових або електронних доказів, копії яких додано до заяви.

Копії доказів (крім речових доказів), що подаються до суду, заздалегідь надсилаються або надаються особою, яка їх подає, іншим учасникам справи. Суд не бере до уваги відповідні докази у разі відсутності підтвердження надсилання (надання) їх копій іншим учасникам справи, крім випадку, якщо такі докази є у відповідного учасника справи або обсяг доказів є надмірним, або вони подані до суду в електронній формі, або є публічно доступними.

Уніфікованими новелами цивільного та господарського судочинства є положення:

- щодо подання доказів через канцелярію суду, з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) або в судовому засіданні з клопотанням про їх приєднання до матеріалів справи, що, в частині використання ЄСІТС, на сьогодні реалізувати неможливо, оскільки відповідно до абз. 2 п. п. 15 Розділу XIII Перехідних положень ЦПК України, ЄСІТС починає функціонувати через 90 днів з дня опублікування Державною судовою адміністрацією України у газеті «Голос України» та на веб-порталі судової влади оголошення про створення та забезпечення функціонування ЄСІТС (ст. 80 ГПК та ст. 83 ЦПК України на відміну від попередніх редакцій кодексів);

- у разі подання заяви про те, що доданий до справи або поданий до суду учасником для ознайомлення документ викликає сумнів з приводу його достовірності або є підробленим, особа, яка подала цей документ, може просити суд до закінчення підготовчого засідання виключити його з числа доказів і розглядати справу на підставі інших доказів - новела ч.11 ст. 80 ГПК та ч.11 ст.83 ЦПК України;

- достовірними є докази, на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи - новела ст. 78 ГПК та ст. 79 ЦПК України.

На початковому етапі необхідно визначити та зібрати необхідні докази, оскільки у майбутньому це може виявитися неможливим. Але ч. ч. 4, 5, 6, 7 ст. 83 ЦПК України та аналогічно ч. ч. 4, 5, 6, 7 ст. 80 ГПК України передбачені уніфіковані винятки із загального правила подання доказів, коли суд бере до уваги докази, подані пізніше, а саме:

- якщо доказ не може бути поданий у встановлений законом строк з об'єктивних причин, то учасник справи повинен про це письмово повідомити суд та зазначити: доказ, який не може бути подано; причини, з яких доказ не може бути подано у зазначений строк; докази, які підтверджують, що особа здійснила всі залежні від неї дії, спрямовані на отримання вказаного доказу, тоді суд може встановити додатковий строк для подання вказаних доказів;

- у випадку прийняття судом відмови сторони від визнання обставин (ч. 2 ст. 79 ГПК та ч. 2 ст.82 ЦПК України) суд може встановити строк для подання доказів щодо таких обставин;

- якщо зі зміною предмета або підстав позову або поданням зустрічного позову змінилися обставини, що підлягають доказуванню[1;2].

Порядок витребування доказів в господарському та цивільному судочинстві подібний, зокрема, ст. 81 ГПК та ст. 84 ЦПК України передбачається що:

- учасники справи, у разі неможливості самостійно надати докази, вправі подати клопотання про витребування доказів судом в строк, зазначений у ч. ч. 2,3 ст. 84 ЦПК та у ч. ч. 2,3 ст. 81 ГПК;

- зміст клопотання про витребування доказів судом однаково більш детально виписаний законодавцем у ч. 2 ст. 81 ГПК та ч.2 ч. 2 ст.84 ЦПК: 1) який доказ

витребується; 2) обставини, які може підтвердити цей доказ, або аргументи, які він може спростувати; 3) підстави, з яких випливає, що цей доказ має відповідна особа; 4) вжиті особою, яка подає клопотання, заходи для отримання цього доказу самостійно, докази вжиття таких заходів та (або) причини неможливості самостійного отримання цього доказу; щодо п. 5 ч. 2 ст. 81 ГПК принциповим його, на погляд авторів, вважати неможливо, оскільки він дублює положення п.4;

- у разі подання клопотання з пропуском встановленого строку, суд залишає його без задоволення, крім випадку, коли особа, яка його подає, обґрунтує неможливість його подання у встановлений строк з причин, що не залежали від неї;
- відповідно до ч. 9 ст. 81 ГПК та ч. 10 ст. 84 ЦПК суд наділений дискреційними повноваженнями у разі неподання учасником справи з неповажних причин або без повідомлення причин доказів, витребуваних судом, а саме може: визнати обставину, для з'ясування якої витребувався доказ; відмовити у його визнанні; здійснити розгляд справи за наявними в ній доказами, залишити позовну заяву без розгляду.
- суд може витребувати докази також до подання позову як захід забезпечення доказів у порядку, встановленому ст. 110 – 112 ГПК та 116 – 118 ЦПК;
- однаково в ЦПК та ГПК зазначається щодо дискреційних повноважень суду: суд може уповноважити на одержання витребуваних ним доказів заінтересовану сторону; будь-яка особа, в якій знаходиться доказ, повинна видати його на вимогу суду; особи, які не мають можливості подати доказ, який витребує суд, або не мають можливості подати такий доказ у встановлені строки, зобов'язані повідомити про це суд із зазначенням причин протягом п'яти днів з дня вручення ухвали; у разі неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин, суд застосовує до відповідної особи заходи процесуального примусу.

У Господарському процесуальному кодексі України на відміну від Цивільного процесуального кодексу України не зазначена норма про те, що «притягнення винних осіб до відповідальності не звільняє їх від обов'язку подати витребувані судом докази». Також у ГПК України відсутня норма про

витребування доказів на вимогу інших судів та учасників справи у таких судах (ч.11 ст. 84 ГПК України) [1;2].

Можна стверджувати, що питання щодо правової регламентації подання доказів та обов'язку доказування залишається дискусійним через суперечливість: право учасників справи подавати докази встановлене п. 2 ч. 1 ст. 43 ЦПК України та п. 2 ч. 1 ст. 42 ГПК України як міра можливої поведінки резонує обов'язкам учасників справи «подавати усі наявні у них докази в порядку та строки, встановлені законом або судом, не приховувати докази», виписаними так вперше законодавцем в п. 4 ч. 2 ст. 43 ЦПК та відповідно у п. 4 ч. 2 ст. 42 ГПК, що підтверджується ч.5 ст. 81, ч. ч. 2, 3 ст. 83 ЦПК та ч. 3 ст. 74, ч. ч. 2, 3 ст. 80 ГПК. Щодо розподілу обов'язків із доказування (тягар доказування) між сторонами врегульовано в змінених кодексах по іншому в ч. 4 ст. 81 ЦПК, ч. 2 ст. 74 ГПК, зокрема: «у разі посилання учасника справи на невчинення іншим учасником справи певних дій або відсутність певної події суд може зобов'язати такого іншого учасника справи надати відповідні докази вчинення цих дій або наявності певної події; у разі ненадання таких доказів суд може визнати обставину невчинення відповідних дій або відсутності події встановленою» [3, с. 33].

Отже, уявляється можливим констатувати тенденцію законотворця щодо уніфікації порядку подання доказів у національному судочинстві, зокрема порівнюючи Цивільний процесуальний кодекс України та Господарський процесуальний кодекс України.

Список використаної літератури:

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>. (Дата звернення: 01.10.2019).
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618–IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (Дата звернення: 01.10.2019).
3. Керноз Н.Є., Лозицька Я.А. Подання доказів у цивільному судочинстві: нові тенденції. *Теорія і практика сучасної науки* (частина II): матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 15-16 травня 2019 року. – С. 31 – 33.

Керноз Н.Є., Лозицька Я.А. Подання доказів у цивільному судочинстві: нові тенденції. *Теорія і практика сучасної науки* (частина II): матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 15-16 травня 2019 року. – С. 31 – 33.

Керноз Н.Є.,

старший викладач кафедри цивільного, господарського права та процесу

Лозицька Я.А.,

студентка юридичного факультету

Чернігівський національний технологічний університет

ПОДАННЯ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

Законом України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» було внесено істотні зміни до чинного цивільного процесуального законодавства України, зокрема щодо розмежування права подання доказів та обов'язку доказування, що є досить актуальним питанням цивільного процесуального права.

Вивченням даного питання займалися такі вчені як А.В. Аксютіна, У.П. Бек, К.Б. Дрогозюк, Д.Д. Луспеник, В.А. Мутаф та інші.

Подання доказів є одним з основних правил доказування у цивільному судочинстві. Класично поняття «подання доказів» закріплене у ч. 1 ст. 83 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України, Кодекс), відповідно до якої «сторони та інші учасники справи подають докази у справі безпосередньо до суду» [1].

Пунктом 2 ч. 1 ст. 43 ЦПК передбачено право учасників справи подавати докази, але нормами ч. ч. 2,3 статті 83 ЦПК України воно трансформовано в обов'язок, так як чітко окреслені часові межі подання доказів сторонами до суду першої інстанції: позивач, особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, «повинні» подати докази разом з поданням позовної заяви; відповідач, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, «повинні» подати суду докази разом з поданням відзиву або письмових пояснень

третьої особи; при цьому відповідно до ч. 8 цієї статті «докази, не подані у встановлений законом або судом строк, до розгляду судом не приймаються, крім випадку, коли особа, яка їх подає, обґрунтувала неможливість їх подання у вказаний строк з причин, що не залежали від неї, що підтверджується новим положенням виписаним законодавцем в ч.5 ст. 83: « у випадку визнання поважними причин неподання учасником справи доказів у встановлений законом строк суд може встановити додатковий строк для подання вказаних доказів»[1].

Згідно з ч.3 ст. 175 ЦПК України в позовній заяві мають бути зазначені виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги; зазначення доказів, що підтверджують вказані обставини (якщо подаються письмові чи електронні докази – позивач може додати до позовної заяви копії відповідних доказів); перелік документів та інших доказів, що додаються до заяви; докази, які не можуть бути подані разом із позовною заявою (за наявності); зазначення щодо наявності у позивача або іншої особи оригіналів письмових або електронних доказів, копії яких додано до заяви.

Копії доказів (крім речових доказів), що подаються до суду, заздалегідь надсилаються або надаються особою, яка їх подає, іншим учасникам справи. Суд не бере до уваги відповідні докази у разі відсутності підтвердження надсилання (надання) їх копій іншим учасникам справи, крім випадку, якщо такі докази є у відповідного учасника справи або обсяг доказів є надмірним, або вони подані до суду в електронній формі, або є публічно доступними.

Новела статті 83 ЦПК України на відміну від аналогічної ст. 131 Кодексу в попередній редакції є також норми: щодо подання доказів через канцелярію суду, з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) або в судовому засіданні з клопотанням про їх приєднання до матеріалів справи. Але дану норму в частині використання ЄСІТС, на сьогодні реалізувати неможливо, оскільки відповідно до абз. 2 п. п. 15 Розділу XIII Перехідних положень ЦПК України, ЄСІТС починає функціонувати через 90 днів 32

з дня опублікування Державною судовою адміністрацією України у газеті «Голос України» та на веб-порталі судової влади оголошення про створення та забезпечення функціонування ЄСІТС.

У разі подання заяви про те, що доданий до справи або поданий до суду учасником для ознайомлення документ викликає сумнів з приводу його достовірності або є підробленим, особа, яка подала цей документ, може просити суд до закінчення підготовчого засідання виключити його з числа доказів і розглядати справу на підставі інших доказів. Відповідно до статті 79 ЦПК достовірними є докази, на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи.

На початковому етапі необхідно визначити та зібрати необхідні докази, оскільки у майбутньому це може виявитися неможливим. Але ч. ч. 4,5,6 7 ст. 83 ЦПК України передбачені винятки із загального правила подання доказів, коли суд бере до уваги докази, подані пізніше, а саме:

- якщо доказ не може бути поданий у встановлений законом строк з об'єктивних причин, то учасник справи повинен про це письмово повідомити суд та зазначити: доказ, який не може бути подано; причини, з яких доказ не може бути подано у зазначений строк; докази, які підтверджують, що особа здійснила всі залежні від неї дії, спрямовані на отримання вказаного доказу, тоді суд може встановити додатковий строк для подання вказаних доказів;

- у випадку прийняття судом відмови сторони від визнання обставин (ч. 2 ст.82 ЦПК України) суд може встановити строк для подання доказів щодо таких обставин;

- якщо зі зміною предмета або підстав позову або поданням зустрічного позову змінилися обставини, що підлягають доказуванню[1].

На відміну від ст. 137 ЦПК в попередній редакції порядок витребування доказів більш детально врегульований статтею 84 ЦПК України, а саме:

- учасники справи, у разі неможливості самостійно надати докази, вправі подати клопотання про витребування доказів судом в строк, зазначений у ч. ч. 2,3 ст. 83 Кодексу;

- більш детально виписаний законодавцем зміст клопотання в ч.2 ст.84: 1) який доказ витребується; 2) обставини, які може підтвердити цей доказ, або аргументи, які він може спростувати; 3) підстави, з яких випливає, що цей доказ має відповідна особа; 4) вжиті особою, яка подає клопотання, заходи для отримання цього доказу самостійно, докази вжиття таких заходів та (або) причини неможливості самостійного отримання цього доказу;

- у разі подання клопотання з пропуском встановленого строку, суд залишає його без задоволення, крім випадку, коли особа, яка його подає, обгрунтує неможливість його подання у встановлений строк з причин, що не залежали від неї;

- відповідно до ч. 10 ст. 84 Кодексу суд наділений дискреційними повноваженнями у разі неподання учасником справи з неповажних причин або без повідомлення причин доказів, витребуваних судом, а саме може: визнати обставину, для з'ясування якої витребувався доказ; відмовити у його визнанні; здійснити розгляд справи за наявними в ній доказами, залишити позовну заяву без розгляду[1].

Витребування доказів до подання позову як захід забезпечення доказів врегульовано в статтях 84, 116 – 119 ЦПК України, при цьому новелами є норми про: вирішення судом питання про забезпечення чи попередньої оплати витрат осіб, пов'язаних із поданням відповідних доказів в ухвалі про витребування доказів та порядок відшкодування витрат, що пов'язані із забезпеченням доказів «в порядку, встановленому цим Кодексом для відшкодування судових витрат»[1].

Отже, питання щодо правової регламентації подання доказів та обов'язку доказування залишається дискусійним через суперечливість: право учасників справи подавати докази встановлене п. 2 ч. 1 ст. 43 ЦПК України як міра можливої поведінки резонує обов'язкам учасників справи «подавати усі наявні у них докази в порядку та строки, встановлені законом або судом, не приховувати докази», виписаними так вперше законодавцем в п. 4 ч. 2 ст. 43, що підтверджується ч.5 ст. 81, ч. 2,3 ст. 83 Кодексу. Щодо розподілу обов'язків із доказування (тягар доказування) між сторонами врегульовано по іншому в ч. 4 ст. 81 оновленого ЦПК України, на відміну від аналогічної статті 61 Кодексу в

попередній редакції, зокрема: «у разі посилання учасника справи на невчинення іншим учасником справи певних дій або відсутність певної події суд може зобов'язати такого іншого учасника справи надати відповідні докази вчинення цих дій або наявності певної події; у разі ненадання таких доказів суд може визнати обставину невчинення відповідних дій або відсутності події встановленою».

На наш погляд, у даному випадку необхідно виходити із різної природи обов'язків щодо доказування, урегульованих уніфіковано як «класична» змагальність в ч. 3 ст.12, ч. 1 ст. 81 ЦПК України, відповідно до якої: «кожна сторона має довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або 33

заперечень», та обов'язку учасників справи подавати усі наявні у них докази, закріпленому у п. 4 ч. 2 ст. 43 ЦПК України. У такому разі зазначений обов'язок доказування характеризується специфічністю та виникає тоді, коли особа реалізує своє право на судовий захист. При цьому особа наділена правом самостійно обрати коло доказів, на які вона посилається і які подає до суду, виходячи із своєї процесуальної заінтересованості та позиції у справі. Але таке право сторони має свої межі. Не допускається особі використовувати свої процесуальні права у сфері доказування, діяти недобросовісно, оскільки порушується мета судочинства – ефективний захист оспорюваних прав особи під час здійснення правосуддя, що буде мати негативну реакцію суду через застосування нововведених норм щодо неприпустимості зловживання процесуальними правами (ст.44 ЦПК України) і як наслідок застосування судом заходів процесуального примусу: або тимчасового вилучення доказів для дослідження судом(ст. 146 ЦПК України) або накладення штрафу як нового процесуального заходу примусу(ст. 148 ЦПК України).

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № № 1618–IV.
Дата оновлення: 05.05.2019.URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.